

2.2 Význam kritérií v oblasti 6

Česká společnost a český vzdělávací systém se vyznačují vysokými vzdělanostními nerovnostmi. Po letech přešlapování překročili tvůrci vzdělávací politiky k opatřením, která si kladou za cíl nerovnosti alespoň zčásti snížit tím, že podpoří začleňování žáků se speciálními vzdělávacími potřebami do hlavního vzdělávacího proudu. Tato opatření však neřeší rostoucí diferenciaci regionálního školství.

Česká republika patří k zemím s nejnižším věkem rozdělování žáků do různých typů škol: do víceletých gymnázií odchází část žáků v 11 letech a do škol s rozšířenou výukou některých předmětů ještě dříve. Přestože odborníci doporučují odložit věk první diferenciaci až na úroveň přechodu mezi základním a středním vzděláváním a realizovat povinnou školní docházku v jednotné škole (OECD, 2012), česká veřejnost rozdělování žáků do výběrových a nevýběrových škol vítá jako příležitost k rozvoji nadaných dětí. Ve skutečnosti je však u žáků mladšího školního věku velmi těžké posoudit specifické nadání a jejich odchody do výběrových škol jsou podmíněny spíše jejich socioekonomickým zázemím než schopnostmi či předpoklady (Straková, 2010).

K rostoucí diferenciaci základního vzdělávání přispěla také kurikulární reforma, která školy vybízela k profilaci prostřednictvím školních vzdělávacích programů. Existence různě profilovaných škol byla přijímána pozitivně jako cesta ke sladění představ školy a rodičů o vzdělávacích prioritách a jako pobídka ke zlepšování škol pod tlakem rodičů, kteří si školu pro své děti vybírají. Možnost volby školy byla uzákoněna brzy po roce 1989 a byla vnímána jako realizace nezadatelného práva rodičů vybrat si pro své děti vzdělání, které je v souladu s jejich filozofickým či náboženským přesvědčením (Straková & Simonová, 2015).

V období demografického poklesu pak možnost volby školy vedla k tomu, že řada škol začala nabízet volitelné předměty a jiné nadstandardní vzdělávací příležitosti, aby uspěla v konkurenčním boji o žáky. Ve snaze přilákat vzdělané a motivované rodiče, kteří pociťovali nespokojenost se vzděláním poskytovaným běžnými veřejnými školami, začaly vznikat rozmanité výběrové školy (soukromé i veřejné). Vzdělávací nabídka se natolik rozrůznila, že přestalo mít smysl zaznamenávat výběrové školy v oficiálních statistikách (školy s rozšířenou výukou přestaly být sledovány od školního roku 2011/2012). Školy poskytující nadstandardní vzdělávání byly vždy úspěšnější v získávání zdatnějších žáků s příznivějším domácím zázemím, s nástupem nové populační vlny však počty dětí u zápisu začaly převyšovat kapacitu škol a řada z nich musela začít některé zájemce upřednostňovat před jinými. Mnohé si cíleně vybírají děti s lepšími schopnostmi a předpoklady.

V posledních letech se volba školy stává prakticky univerzálním jevem. Rodiče budoucích prvňáčků jsou pod vlivem veřejného mínění, médií i nejbližšího sociálního okolí upevňováni v přesvědčení, že školu pro dítě je třeba pečlivě vybírat, a často vynakládají na výběr školy velké úsilí. Výběr školy dnes není jen výsadou vysokoškolsky vzdělaných a motivovaných rodičů, avšak je pravděpodobné, že tito rodiče jsou schopni učinit mnoho pro to, aby své děti zapsali do těch nejvýlučnějších škol. Na druhé straně se od zbytku společnosti oddělují rodiny s nižším než maturitním vzděláním, které školu vybírají v mnohem menší míře (Straková & Simonová, 2015). Tento fenomén má velmi vážné důsledky, neboť vede k tomu, že se školy čím dál tím více dělí na školy navštěvované žáky ze vzdělaných a motivovaných rodin, kde žáci dosahují dobrých výsledků, a školy navštěvované žáky z méně podnětného prostředí se špatnými výsledky. Tato oddělená socializace různých skupin žáků může mít velmi negativní dopad na soudržnost celé české společnosti.

Výše popsany vývoj a aktivity škol, které jej akcelerují, jsou mimo jiné stimulovány tím, že kvalita školy je u nás jaksi implicitně posuzována podle toho, do jaké míry je schopna oslovit motivované a vzdělané rodiče. Setkáváme se s tím, že se pedagogové nesnaží demonstrovat